

УДК 341: 355. 232

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

В.Б.Гриців

Анотація. Обґрунтовано необхідність розробки методичних рекомендацій науково-педагогічному складу ВНЗ щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; здійснено детальний аналіз змісту запропонованих методичних рекомендацій та особливостей їх використання у практиці вищої школи.

Ключові слова: методичні рекомендації, майбутні фахівці банківської справи, науково-педагогічний склад.

Аннотация. Обоснована необходимость разработки методических рекомендаций научно-педагогическому составу вузов по формированию профессионально-этической компетентности будущих специалистов банковского дела в процессе изучения гуманитарных дисциплин; проанализировано содержание предложенных методических рекомендаций и особенностей их использования в практике высшей школы.

Ключевые слова: методические рекомендации, будущие специалисты банковского дела, научно-педагогический состав.

Summary. The author justifies the need to develop guidelines scientific-pedagogical higher education institutions for the formation of professional and ethical competence banking specialists in the study of humanities. The detailed analysis of the content of the proposed guidelines and characteristics of their use in the practice of higher education.

Keywords: guidelines, future banking specialists, scientific and teaching staff.

Вступ. Результативність процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи залежить від глибокого усвідомлення кожним учасником освітнього процесу ВНЗ важливості та необхідності удосконалення професійно-етичних якостей майбутніх фахівців банківської сфери, від цілеспрямованої реалізації відповідної педагогічної умови, а також висококваліфікованої діяльності представників науково-педагогічного складу.

Метою статті є розробка та обґрунтування змісту методичних рекомендацій представникам

науково-педагогічного складу щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи.

Виклад основного матеріалу. Теоретичне вивчення представленої проблеми та результати дослідно-експериментальної роботи дають можливість визначити зміст методичних рекомендацій науково-педагогічному складу ВНЗ щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи. Метою формування відповідних методичних рекомендацій є формування високого рівня професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи.

Для реалізації зазначеної мети було сформульовано такі логічно пов'язані завдання:

ознайомлення представників науково-педагогічного складу з основними положеннями компетентісного підходу та розкриття сутності «професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи»;

ознайомлення представників науково-педагогічного складу зі складовими компонентами професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи;

розкриття змісту педагогічних умов формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи у процесі вивчення гуманітарних дисциплін;

обґрунтування змісту методичних рекомендацій щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи у процесі вивчення гуманітарних дисциплін з метою внесення коректив.

Отже, представникам науково-педагогічного складу ВНЗ пропонуються такі методичні рекомендації:

1. Усвідомлення та врахування особливостей та закономірностей професійно-етичної компетентності:

навчально-виховний процес слід спрямувати на розв'язання завдань щодо формування професійно-етичної компетентності студентів;

дотримання принципу єдності трьох сфер: інтересу, потреби та мотиву із пізнавальною активністю та навчальною діяльністю студентів;

забезпечення відповідного рівня вимогливості зі сторони представників науково-педагогічного складу до студентів;

у процесі діалогу між науково-педагогічним складом та студентами виявляти до останніх повагу;

створювати ситуації успіху у процесі оволодіння професійно-етичними якостями та знаннями;

знання та врахування вікових особливостей та індивідуальних;

формування корпоративної культури з метою впливу колективу на підвищення рівня навчально-виховної роботи.

2. Забезпечити реалізацію дидактичних принципів формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи – загальних та специфічних:

загальні принципи навчання вимагають дотримуватись науковості та світоглядної спрямованості навчання; забезпечувати проблемність, активність та доступність навчання, його систематичність, послідовність, зв'язок із вихованням;

у специфічних принципів навчання такі вимоги: вимогливість, наступність, нормативність, гуманність тощо.

3. Оптимізацію методів навчання під час вивчення гуманітарних дисциплін з метою формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи здійснювати з урахуванням великої кількості класифікацій методів навчання, відсутністю у педагогічній науці чіткої межі між методом, прийомом та засобом. Використання певного методу, але під час проведення різних видів навчальних занять, різних етапів заняття, може перемістити його на позицію прийому, форми або засобу навчання. У цьому і особливість методів навчання – вони є автономними («незалежними»). Від інших методів, прийомів навчання, і одночасно тісно пов'язаними з ними [4; 5].

4. З метою формування високого рівня професійно-етичної компетентності використати методичні матеріали спроектованого курсу «Професійна етика банківського працівника». Розробка згаданого курсу здійснювалась із врахуванням основних положень Кодексу честі українського банкіра.

5. Під час викладання гуманітарних дисциплін та запропонованого курсу «Професійна етика банківського працівника» звертати увагу на зміст понять «мораль», «етика», «професійна етика», чітко розмежовуючи один від одного.

6. Ознайомлення майбутніх фахівців банківської справи із ключовими професійно-етичними поняттями та категоріями (більш загальними поняттями, слід здійснювати з урахуванням психологічних особливостей процесу засвоєння нових знань, зокрема, наявності відповідного алгоритму: надання знань, забезпечення розуміння, застосування основних логічних операцій синтезу,

аналізу, порівняння. Але найважливішим у вище згаданій послідовності є оцінка запропонованого знання. Професійно-етичні знання належать до гуманітарних знань, які наука вважає неостаточними, тобто їх обов'язково необхідно оцінити.

7. Забезпечити відповідні форми організації навчально-виховної діяльності. З метою формування певних професійно-етичних якостей майбутніх фахівців банківської справи, слід створювати умови морального вибору, змусити постійно відчувати необхідність приймати те чи інше рішення. Метод проектування та моделювання може бути використаний, оскільки дозволяє створювати ситуації, пов'язані із моральним вибором. Ці методи належать до інтерактивних, які забезпечують діалогічність навчального процесу, практичне розв'язання професійно-етичних завдань, продуктивність засвоєння знань та вироблення відповідних умінь та навичок.

8. Дотримання важливого дидактичного принципу навчання – єдності, єдності: цілей навчання, змісту, організаційних форм, методів, контролю та оцінки результативності навчання.

9. Розробка системи методичного управління діяльністю представників науково-педагогічного складу щодо оволодіння та активного впровадження у практику передового вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи.

10. Розробка та використання тестових завдань, контрольних робіт, підсумкової звітності щодо визначення рівня сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи.

11. З метою формування та розвитку необхідних професійно-етичних якостей, знань та вироблення умінь та навичок варто використовувати систему організованих розвивальних взаємодій між суб'єктами навчальної діяльності – тренінг. Як показує практика застосування тренінгу, така система містить високий потенціал щодо формування професійно-етичної компетентності, оскільки забезпечує вступ та підтримку контакту з іншою людиною, вивчення її психолого-соціальних характеристик, передбачення дій після виконання завдань тренінгу.

12. Оціночні процедури, що використовуватимуться у процесі формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи повинні відповідати сутності, особливостям та структурі вище згаданої компетентності. Необхідно застосовувати спеціально розроблену систему тестових завдань, контент-аналізу документів, поведінки та діяльності студентів.

13. Зміст навчання повинен бути направлений на формування усіх компонентів професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи. Реалізація цієї рекомендації можлива, якщо, наприклад, у відборі та використанні ситуативно-проблемних методів забезпечується контекстність, тобто засвоєння тими, кого навчають, різноманітних професійних статусів, ролей та функцій.

14. Під час викладання гуманітарних дисциплін «Етика і Естетика», «Етика ділового спілкування», «Психологія ділового успіху» з метою формування професійно-етичної компетентності слід опиратись на теорію ролей, яка допомагає оволодівати ефективними стратегіями професійного спілкування, взаємодії, зразків професійної поведінки, основами професійної діяльності.

15. Забезпечити засвоєння студентами основних видів професійних статусів, а також пов'язаних із ними ролей, функцій та обов'язків, схем поведінки: у ролі «дослідника» студент здійснює збирання та обробку інформації, а також результати цієї обробки; у ролі «теоретика» – здійснюється аналіз професійних знань; у ролі «практика» – подальше використання отриманих знань [3].

Обґрунтовані вище методичні рекомендації щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи виконують такі функції:

1. Коригувальну – виявлення та усунення недоліків у формуванні професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи.

2. Просвітницьку – ознайомлення представників науково-педагогічного складу із явищем професійно-етичної компетентності та її структурою.

3. Розвивальну – у підвищенні рівня професійної майстерності представників науково-педагогічного складу.

Важливим аспектом у методичній роботі щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи, є реалізація певних організаційно-педагогічних умов:

1. Дотримання основних положень компетентнісного підходу:

організація діяльності студентів за своїм змістом повинна відповідати майбутнім професійним ролям та функціям;

використання у викладацькій діяльності інноваційних технологій, засобів та методів з метою стимулювання діяльності студентів;

система діагностики повинна бути адекватною структурі, змісту та критеріям професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи;

спрямованість змісту навчання та виховання на формування усіх компонентів професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи.

2. Дотримання наукових характеристик компетентнісного підходу у виборі засобів, методів, форм навчання:

особистісно-діяльнісний підхід (використання активних методів навчання, контекстна діяльність студентів, підвищення активності та самостійності студентів);

проблемний підхід (відображення у змісті гуманітарних навчальних дисциплін професійної діяльності на основі створення рольових та ділових ситуацій, що моделюють реальні професійні проблеми);

ситуативно-задачний підхід (ознайомлення із сутністю різних професійних функцій, забезпечення засвоєння їх студентами в умовах ігрової взаємодії. [2].

3. Дотримання положень рольової теорії особистості у формуванні професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи:

оволодіння студентами результативними стратегіями професійного спілкування, професійно-етичної поведінки, професійно-етичної діяльності;

4. Інтегративний підхід в організації навчально-виховного процесу:

застосування навчально-методичного забезпечення формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи;

розробка та апробація таких форм навчання, як рольові та ділові ігри.

Представлені методичні поради щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи матимуть швидкий та позитивний результат, якщо реалізувати такі шляхи впровадження методичних рекомендацій у практику ВНЗ:

1. Розробка та впровадження навчальної програми спеціально спроектованого курсу «Професійна етика банківського працівника».

2. Розробка та апробація методичних рекомендацій щодо викладання спецкурсу «Професійна етика банківського працівника».

3. Вивчення методичних матеріалів з проблем формування різноманітних ключових компетентностей у практиці вищої школи.

4. Організація заходів (семінарів, практикумів, методичних нарад тощо. з проблем формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи.

5. Використовувати різноманітні форми та методи активізації пізнавальної діяльності студентів (конференції, тренінги, семінари, ігри, кейс-технології, імітацію, практичні роботи, які передбачають обов'язкове опрацювання інформації за професійно-етичною тематикою тощо):

1. Застосування тренінгу дає можливість відпрацювати як «зовнішню техніку», так і «внутрішню» (психіку). Різні види тренінгу формують різні психологічні характеристики (якості. – творчість, динамічність та ін. Цінність цього методу у підготовці майбутніх банківських фахівців полягає у відпрацюванні прийомів адекватного аналізу проблемної (конфліктної. ситуації, ефективної взаємодії та взаєморозуміння тощо. При використанні будь-якого виду тренінгу у підготовці майбутніх банківських працівників (професійного, рольового, ситуаційного. необхідно детально продумувати завдання, прогнозувати – які професійні та/або етичні якості покращуються [1].

З метою розвитку етичної компоненти професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи доцільно використати такі потужні методи, як рольовий тренінг та тренінг сенситивності. Рольовий тренінг – це виконання певної ролі, можливе копіювання та обмін ролями, а також створення нових. У рольовому тренінгу дуже часто відбувається гра не за сценарієм, а переважно моделювання (перетворення. конфліктних випадків. Завдяки такому досвіду відбувається внутрішнє збагачення майбутніх фахівців, оскільки вони бачать різні варіанти розв'язання проблеми і можуть бути в ролі «потерпілих».

Тренінг сенситивності вимагає від учасників самостійної організації своїх відносин під час конфлікту, поглиблення розуміння себе та інших.

2. Проблемні ситуації у представленому дослідженні є цінними завдяки спонуканню здійснити певний вибір. Майбутні фахівці банківської справи спільно проводять пошук розв'язання ситуації та її наслідків. У подальшому відбувається її психологізація та драматизація, а далі – розкриття особливостей взаємодії учасників, рис їхніх характерів. Варто зазначити, що проблемні ситуації вимагають від кожного учасника обґрунтування своєї позиції, вміння виокремити проблему та сформулювати її, а також навчитись слухати інших людей та з іншою позицією.

3. Ділові ігри у вищій школі дають можливість здійснити різні види професійної діяльності,

відтворювати різні сторони цієї діяльності. Суттєвою особливістю ділових ігор є рефлексивне переосмислення конфліктної ситуації, а також формування процесу прийняття рішення. Загальна мета ділової гри у вищій школі, спільне розв'язання реальної професійної задачі сприяють формуванню адекватної корпоративної культури майбутніх фахівців.

4) Індивідуально-дослідні завдання передбачають написання студентами відповідних наукових робіт (рефератів, доповідей) під час ознайомлення зі знаннями професійно-етичної сфери. Цінністю індивідуально-дослідних завдань є самостійне вивчення студентами навчального матеріалу, формування та розвиток навичок самостійної роботи, поглиблення та закріплення певних знань.

Для того, щоб реалізація представлених методичних рекомендацій щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи була успішною, слід дотримуватись наступних етапів:

діагностичний – діагностика рівня сформованості професійно-етичної компетентності;

настановчий – підготовчі заходи (зондажні дослідження);

основний – використання дидактичних психологічних, виховних технік у процесі формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи; коригування основного процесу;

заклучний – обговорення результатів, проведення повторної діагностики, формулювання висновків та рекомендацій.

Висновки. Використання запропонованих вище методичних рекомендацій щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи спрямоване на формування їх професійно-етичної компетентності, підвищення рівня ефективності їхньої фахової підготовки, актуалізації професійно-етичного самовдосконалення.

Перспективи подальших досліджень. Визначені та обгрунтовані методичні рекомендації дають можливість здійснювати корекційну роботу у процесі формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи. Основними напрямками подальших досліджень можуть бути проблеми удосконалення описаного процесу.

Література

1. Алексюк А. М. Основні технології навчання в сучасній вищій школі України. Деякі питання теорії і практики / А. М. Алексюк // Технології навчання. – Рівне, 1999. – С. 25–32.
2. Єпіфанов А. О. Науково-методичні підходи до оцінки рівня конкуренції в банківській системі / А. О. Єпіфанов, А. С. Ярошенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / Укр. акад. банк. справи Нац. банку України. – Суми, 2011. – Т. 31. – С. 16–28.
3. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / В.М. Нагаєв.- К.: Центр навч. л-ри, 2007.- 232 с.
4. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. В. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – 296 с.
5. Практикум з педагогіки : навч. посіб. / за ред. О. А. Дубасенюк. – 3-тє вид. доповн. і переробл. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 483 с.